

Kriminalistika 3

ročník XXXIX/2016

Metoda pachové identifikace v judikatuře Ústavního soudu

Prof. JUDr. Jaroslav FENYK, PhD., DSc.,
katedra trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity Brno,
soudce Ústavního soudu ČR

1. ÚVODNÍ POZNÁMKY

Podle čl. 90 Ústavy jen soud, který je součástí soustavy soudů, rozhoduje o otázce viny a trestu. Soud hodnotí důkazy volně podle svého vnitřního přesvědčení a v rámci stanoveném trestním řádem, přičemž zásada volného hodnocení důkazů je výrazem ústavního principu nezávislosti soudů. Pokud obecný soud při svém rozhodování respektuje podmínky dané ustanovením § 2 odst. 5, 6 trestního řádu, jakož i ustanovení § 125 trestního řádu a jasně vyloží, o které důkazy svá skutková zjištění opřel, jakými úvahami se při hodnocení provedených důkazů řídil a jak se vypořádal s obhajobou, není v pravomoci Ústavního soudu, aby takové hodnocení přehodnocoval, byť by se s ním neztotožňoval. Nevhodně postavenou ústavní stížností stěžovatelé často jen pokračují v polemice s obecnými soudy

uplatněním námitek, jež jim adresovali již dříve, a od Ústavního soudu nepřipustně očekávají, že jejich závěry podrobí dalšímu instančnímu přezkumu; takové postavení ale Ústavnímu soudu nepřísluší.

Čl. 6 odst. 2 Úmluvy i čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. čl. 40 odst. 2 Listiny (požadavky na spravedlivý proces) vyžadují kromě jiného, aby vina obviněného byla prokázána zákonným způsobem a aby obviněný byl považován za nevinného, dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem nebylo o jeho vině rozhodnuto (zásada *presumpce neviny*). Součástí účelu uvedených ustanovení Úmluvy i Listiny je i požadavek zákazu svévole a/nebo libovůle při hodnocení důkazů a respektování principu v pochybnostech ve prospěch obviněného ve smyslu čl. 2 odst. 2 a čl. 40 odst. 2 Listiny (*in dubio pro reo*).

V případech porušení pravidel spravedlivého procesu Ústavní soud podrobuje ústavněprávnímu přezkumu i způsob opatřování, provedení a hodnocení důkazů.

Ústavní soud se v minulosti zabýval různými důkazními prostředky, jako jsou výpověď obviněného i svědků, znalecké posudky, listinné důkazy atd., z pohledu ústavnosti (právo na spravedlivý proces) jejich opatření, provedení i hodnocení. V několika případech se věnoval i ústavnosti důkazu – pachové stopy – provedeného metodou pachové identifikace. Nálezová judikatura (i usnesení) přitom směřuje často ke všem částem procesu dokazování a je poměrně konzistentní a konstantní.

Ústavní soud v minulosti mnohokrát uvedl, že je to především zásada volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 trestního řádu), která vyjadřuje v příslušných právních předpisech (zpravidla kodexech) legitimní důvěru zákonodárce v nezávislé, nestranné a proto spravedlivé rozhodnutí soudu. Prohlašuje se tak do práva na spravedlivý proces, jenž je současně korektivem možné svévole nebo libovůle při hodnocení důkazů (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 6 odst. 2 Úmluvy). Zásada volného hodnocení důkazů stanoví způsob, kterým soudce důkazy hodnotí, otevírá prostor pro soudcův svobodný úsudek a tím vytváří příznivé prostředí pro vnitřní přesvědčení soudce o dostatečné míře důkazů potřebných k rozhodnutí ve věci.¹⁾ Má svůj odraz ve všech typech českého soudního

řízení a je uznávána téměř ve všech evropských kontinentálních zemích.

Podstatou volného hodnocení důkazů je myšlenková činnost soudce, kterou tvoří elementy, jako jsou průměrné životní zkušenosti každého člověka, osobní životní i profesní znalosti a zkušenosti soudce a zvláštní poznatky zjištěné při projednávání konkrétní věci. Teorie a praxe vyžadují, aby každý důkaz byl hodnocen podle své závažnosti, zákonnosti a věrohodnosti.²⁾ Potřebnou pozitivní podporu, resp. objektivizaci volnému hodnocení poskytují zákonem stanovená pravidla dokazování, která obsahují obecné požadavky ve vztahu ke všem prováděným důkazům (§ 89 trestního řádu) a podmínky pro opatření a provedení nejvíce frekventovaných důkazních prostředků (zvláště § 90 až § 118 trestního řádu a § 207 až § 215 trestního řádu). Trestní řád až na výjimky (např. § 89 odst. 3) neprovádí podrobnou výslovnou kategorizaci důkazů na přípustné a nepřípustné, jako tomu je v systémech *common law*.³⁾ Lze tedy uzavřít, že v podstatě žádný úkon trestního řízení, který může přispět k objasnění věci, nelze a priori vyloučit z okruhu přípustných důkazních prostředků jen proto, že jde o úkon určitého druhu. Není také stanoveno, že by se některé skutečnosti mohly prokazovat jen určitými důkazními prostředky.

Cílem dokazování je rekonstrukce skutkového děje potřebná pro rozhodnutí soudu. Česká právní teorie již mnoho let používá termínu „*praktická jistota*“⁴⁾, která je

¹⁾ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1428/13 ze dne 20. 8. 2013.

²⁾ Fenyk, J., Cisařová, D., Gřivna T. Trestní právo procesní. Praha: WoltersKluwer, 2015. s. 330; srov. též nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 464/99 ze dne 13. 7. 2000.

³⁾ Např. Engel, Ch. Preponderance of the Evidence Versus in Time Conviction: A Behavioral Perspective on a Conflict between American and Continental European Law (online). 2009. In: The Social Science Research Network (SSRN). Dostupné z :<http://ssrn.com/abstract=1401442>.

⁴⁾ K tomu viz např. Weinberger, O. Logické a metodologické základy důkazu v oboru práva. Stát a právo, 1967, č. 13. s. 202).

ovšem v trestním řízení jen jiným označením pro slovní spojení „materiální pravda“ (§ 2 odst. 5 trestního řádu). Soudce tedy musí být vnitřně přesvědčen o určité skutečnosti, aby mohl vynést rozhodnutí. Míru „přesvědčení“ však soudu nelze předem určovat, protože soudce je při rozhodování nezávislý a je vázán pouze zákonným příkazem, který mu ukládá zásadu volného hodnocení důkazů respektovat.

Teorie i praxe připouští pro účely uznání viny důkazy přímé a nepřímé. Přímé jsou ty, které přímo směřují k hlavní skutečnosti, resp. k vině nebo nevině obviněného, zatímco nepřímými se dokazuje vedlejší skutečnost, ze které lze usuzovat na skutečnost hlavní nebo slouží na doplnění důkazů přímých. Jinak řečeno, nepřímý důkaz k tomu, aby byl použitelný ve vztahu k vině obviněného, potřebuje další zprostředkující skutečnost.

Nepřímé důkazy nejsou ve vztahu k přímým *a priori* podřadné. Je jimi možno prokázat vinu stejně jako důkazy přímými, ovšem za podmínky, že vzájemně propojený, nepřerušovaný, resp. uzavřený řetězec těchto důkazů jinou alternativu než vinu nepřipouští. Za této podmínky soud může výrok o vině opřít jen o nepřímé důkazy.⁵⁾

Typickým případem nepřímého důkazu je použití metody pachové identifikace (pachového testu) a jeho výsledku jako důkazu v trestním řízení, jež je výsledkem odborného zkoumání – odorologické expertizy.⁶⁾

2. KAUZA PŘEDLOŽENÁ K ROZHODNUTÍ ÚSTAVNÍMU SOUDU

V nedávné době projednával IV. senát Ústavního soudu pod sp. zn. IV. 1098/15 stížnost konkrétního stěžovatele, jenž byl rozsudkem obecního soudu uznán vinným zvlášť závažným zločinem vraždy podle § 140 odst. 1 a odst. 3 písm. i) a j) tr. zákoníku jako spolupachatel podle § 23 tr. zákoníku. Stěžovatel byl za tento trestný čin a dále za sbíhající se zločin loupeže podle § 173 odst. 1, odst. 2 písm. a) a c) tr. zákoníku, spáchaný ve spolupachatelství dle § 23 tr. zákoníku a organizátorství zločinu loupeže odsouzen k souhrnnému výjimečnému trestu odnětí svobody v trvání 24 let a 6 měsíců.

Podstata závažnějšího z uvedených trestných činů spočívala v tom, že stěžovatel společně s dalším pachatelem vnikli do rodinného domku v obci Slopné okr. Zlín, kde s cílem zmocnit se šperků různou intenzitou vedenými fyzickými útoky napadli majitele domku – seniora a způsobili mu mnohočetná zranění především v temenní části hlavy, kterým tento následně podlehl. Jedním z usvědčujících důkazů v tomto případě byly právě pachové stopy. V případě stěžovatele bylo zajištěných, uchovaných a individuálně identifikovaných pachových stop na místě činu celkem šest a na věcech nalezených nebo jinak zajištěných později mimo teritorium přímého spáchání činu dalších sedm, včetně oděvu a těla poškozeného.

Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že v daném případě oba soudy provedly rozporné a neúplné hodnocení důkazů a zjiš-

⁵⁾ Např. Fenyk, J., Císařová, D., Grívna T. op.cit. s. 342 - 345; nebo obdobně Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní, Praha: C. H. Beck, 2013. s. 360.

⁶⁾ Nález Ústavního soudsp. zn. II. ÚS 2168/07 ze dne 30. 4. 2008, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 1999, sp. zn. 8 Tz 44/99, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2003, sp. zn. 4 Tz 107/2002, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1063/12, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 4. 2014, sp. zn. 5 Tdo 231/14 či usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25. 10. 2011, sp. zn. 6 To 95/2011.

těný skutkový stav rekonstruovaly v rozporu s provedenými důkazy, čímž porušily základní práva stěžovatele a tím došlo podle stěžovatele k dotčení ústavně chráněného práva na spravedlivý soudní proces podle čl. 6 Úmluvy a také k nedodržení principu zákonnosti postupu orgánů státní moci, stanovené v čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky. Jeho zásadní námitky směřovaly kromě jiného do způsobu opatření, provedení a hodnocení pachových stop a do jejich důkazní hodnoty i v souvislosti s jinými důkazy provedenými v této věci. V námitkách stěžovatel argumentoval zvláště tím, že obecné soudy opřely svá skutková zjištění o dva okruhy důkazů, a sice pachové stopy z místa činu a z předmětů, které mají s činem souviset, a o svědecké výpovědi dvou svědků, kterým se měl stěžovatel k činu přiznat, a o nesprávné zjištění doby spáchání činu. Tyto okruhy důkazů však považuje stěžovatel za nedůvěryhodné a namítá porušení zásady *in dubio pro reo*.

3. PŘEZKUM KAUZY ÚSTAVNÍM SOUDEM Obecná východiska přezkumu

S ohledem na skutkovou a právní složitost věci a na použité důkazní prostředky Ústavní soud provedl přezkum ústavnosti napadených rozhodnutí, přičemž přezkum zaměřil především na to, zda proces jako celek měl spravedlivý charakter⁷⁾.

Součástí práva na spravedlivý proces je princip *presumpce nevinny*, z něhož kromě pravidla, podle něhož musí být obviněnému vina prokázána, plyne rovněž pravidlo *in dubio pro reo*. Toto pravidlo, kterého se stěžovatel nejvíce dovolával (§ 2 odst. 5 trestního řádu, čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy) znamená, že není-li v důkazním

řízení dosaženo *praktické jistoty* o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu *důvodné pochybnosti*, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného.⁸⁾

Ústavní soud, vědom si ústavního rámce přezkumné pravomoci, ve vztahu k námitkám stěžovatele o porušení práva na spravedlivý proces s ohledem na specifické důkazní prostředky, které byly v této trestní věci použity jako součást podkladu k rozhodnutí o vině, považoval za nutné provést ústavně konformní výklad povahy těchto důkazních prostředků a jejich hodnocení obecnými soudy. Přitom se zaměřil především na hodnocení metody pachové identifikace, a to jak z hlediska mezinárodních zkušeností, tak i z pohledu vnitrostátní právní úpravy a praxe. Tento příspěvek reprodukuje hlavní argumenty, o které Ústavní soud opřel svůj nálezn.

Metoda pachové identifikace

Podle převažujících odborných názorů je metoda pachové identifikace (MPI) metodou kriminalistické techniky, která slouží ke ztotožnění individuálního pachu fyzické osoby s jím vytvořenou pachovou stopou na místě činu nebo na jiném místě, které se spácháním činu souvisí. Podstatou metody pachové identifikace je subjektivní chování psa, jehož správnost lze ověřit empiricky a za použití moderních vědeckých metod vzniku pachu a fyziologie jeho vnímání k tomu zvláště vybraným a vyvíjeným psem za podmínek nahodilosti i opakování, tedy způsobem potvrzujícím nebo vyvracejícím možnost jejího využití v konkrétním případě.⁹⁾

⁷⁾ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Schenk proti Švýcarsku ze dne 12. 7. 1988, A140.

⁸⁾ Nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 nebo II. ÚS 2142/11 ze dne 8. 8. 2013 a mnohé další.

⁹⁾ Straus, J., Kloubek, M. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 9 - 11.

Vývoj používání metody pachové identifikace v různých státech a právních systémech

Zajímavě se vyvíjí například rozhodovací praxe soudů v USA.¹⁰⁾ Důkaz pachovou stopou je přípustný ve většině států USA.¹¹⁾ Přitom soudy vždy přihlížejí (ve smyslu rozsudku ve věci *People v. Kelly*(1976) 17 Cal. 3d. 24, stanovícího obecné podmínky pro provádění důkazu novou technologií či vědeckou metodou – „*Kelly rule*“, jakož dalších rozsudků, zakotvujících obecné předpoklady pro rozhodnutí soudu založená na znaleckém zkoumání¹²⁾ na jedné straně kriticky k tomu, že pes není technické zařízení sestavené za účelem individuální identifikace lidského pachu (jak je tomu například u člověkem konstruovaného přístroje - spektrografu, který bezchybně analyzuje a identifikuje hlas konkrétního lidského jedince), ale je to živý tvor, který vnímá a identifikuje pachovou stopu svými zvláště vyvinutými smysly a není neomylný. Na straně druhé americké soudy vnímají fakticitu (četnost, úspěšnost) výsledků konkrétních psů, která možnou chybovost při individuální identifikaci a případné pochybnosti o jedinečnosti pachu každého jednotlivce výrazně snižuje, nebo dokonce vylučuje.¹³⁾ Z praxe vyplývá, že stejným způsobem jurisprudence přistupuje i k hodnocení výsledků metody DNA nebo daktyloskopie.

Zmíněná rozhodnutí amerických soudů jsou založena na konkrétních požadavcích. Především jde o schopnost psa identifikovat individuální lidský pach, jeho stabilitu a vhodnost použitých procesů při identifikaci. V tomto obsahovém rámci byly vyvozeny rozhodovací praxí následující podmínky pro přípustnost důkazu pachovou identifikací v trestním řízení:

- dostatečná kvalifikace psovoda (specializace, praxe apod.),
- vhodný druh psa (původ),
- odpovídající výcvik psa ve vyhledání a identifikaci stopy,
- dostatečná spolehlivost psa (dřívější praktické výsledky psa, vedoucí jak k usvědčení, tak ke zproštění viny),
- pes musí být použit na místě činu nebo mít k dispozici pachovou stopu sejmoutou na místě činu tam, kde ji pachatel pravděpodobně zanechal,
- psovi musí být poskytnuta stopa v době, kdy je schopen ji rozlišit,

¹⁰⁾ V odborné literatuře [srov. např. Ensminger, John J. Canine. Tracking and Scent Identification: Factoring Science into the Threshold for Admissibility (online). 2010. In: The Social Science Research Network (SSRN). [Dostupné z: <http://ssrn.com/abstract=1666490>] se často jako příklady uvádějí trestní věci *Hodge v. State*, 98 Ala. 10 (1893), *State v. Hall*, 4 Ohio Dec. 147, 148 (1896), *Ohio v. Dickerson*, 77 Ohio St. 34, 82 N.E. 969 (1907), *Terrell v. Maryland*, 3 Md. App. 340, 239 A.2d 128 (Ct. Spec. App. 1968), *Vermont v. Bourassa*, 137 Vt. 62, 399 A.2d 507 (1979), *U.S. v. McNiece*, 558 F.Supp. 612, 12 Fed.R.Evid.Serv. (E.D.N.Y. 1983), *New Hampshire v. Maya*, 126 N.H. 590, 493 A.2d 1139 (1985), *California v. Gonzales*, 218 Cal.App.3d 403, 267 Cal.Rptr. 138 (Ct. App. 1990) a mnohé další.

¹¹⁾ Ensminger, John J. op.cit. s. 7 - 8.

¹²⁾ Např. rozsudek ve věci *Daubert v. Merrel Dow Pharmaceuticals, Inc.* 509 U.S. 579, 113 S.Ct. 2786, 125 L.Ed.2d 469 (1993).

¹³⁾ Srov. argumentaci obhajoby ve věci *U.S. v. McNiece*, 558 F.Supp. 612, 12 Fed.R.Evid.Serv. 1870 (E.D.N.Y., 1983).

- stopa nesmí být kontaminována ani zaměněna za jinou,
- musí se vzít v úvahu všechny okolnosti, které provázely proces mezi poskytnutím stopy psovi a ztotožněním srovnávacího vzorku (proces nesmí být přerušen, podezřelý se nesmí nacházet v dosahu čichu psa apod.).
- sejí najít tutéž stopu na sobě nezávisle a bez účasti příslušného psovoda,
- jen při shodném výsledku je dána potřebná objektivita,
- každé nasazení psa je třeba filmově dokumentovat, aby bylo umožněno dodatečné provedení důkazu před soudem za účasti znalce.¹⁵⁾

Příkladem evropské praxe může být Spolková republika Německo,¹⁴⁾ kde výsledky nasazení vyhledávacích psů slouží jako samostatné důkazní prostředky pro přítomnost podezřelého na místě činu najisto jen při dodržení následujících předpokladů:

- nasadit lze jen psy, kteří absolvovali příslušnou policejní zkoušku způsobilosti „PSH-Prüfungsstufe“,
- pachová stopa musí náležet jedné konkrétní osobě,
- jako srovnávací nosič stopy mají být proto použity jen stěry učiněné bezprostředně z těla příslušné osoby,
- získávání nosiče stopy musí být zdokumentováno v protokolu,
- příslušní dva vyhledávací psi mu-

Důkaz metodou pachové identifikace byl a/nebo je použitelný jako důkaz v trestním řízení také v Nizozemsku, Belgii, Maďarsku, Dánsku, Polsku, Rakousku, Rusku, Lotyšsku.

Předpisy a programy pro aplikaci metody pachové identifikace v zahraničí

V řadě zemí platí pro využití psa v trestním řízení za účelem pachové identifikace zpravidla resortní (často policejní) předpisy, které stanoví postup při výběru, výcviku a prověřování služebních psů, požadavky na kvalifikaci psovoda a i podmínky pro snímání, ukládání a porovnávání pachových stop¹⁷⁾, jsou vytvářeny speciální programy zaměřené na zdokonalování metody pachové identifikace¹⁸⁾, které připravují specializované psy způsobilé identifikovat lidský pach sejmутý na místě činu jako důkaz pro trestní řízení.

¹⁴⁾ Srov. rozsudek Zemského soudu Norimberk-Fürth ze dne 13. 12. 2012, 13 Kls 372 Js 9454/12.

¹⁵⁾ Obšírné zhodnocení důkazního využití pachových stop, včetně kritérií, která přitom zohledňují německé soudy, je obsaženo například v monografii: Neuhaus, R., Artkämper, H. Kriminaltechnik und Beweisführung im Strafverfahren. München: C.H.Beck, 2014. s. 143–146.

¹⁶⁾ Srov. např. Wójcikiewicz, J. Scientific Evidence in Judicial Proceedings. Kraków: Institute of Forensic Research Publisher, 2000, nebo Schoon, A., Haak, R. K9 Suspect Discrimination. Canada: Detselig Enterprises Ltd., 2002.

¹⁷⁾ Např. Směrnice ministerstva vnitra Severního Porýní-Vestfálska pro použití pachové stopy v trestním řízení – vom 23. 7. 1991 – IV D 1/C 3 – 6402/8535l.

¹⁸⁾ Např. FBI Human Scent Evidence Team (HSET – Tým pro důkaz lidskou pachovou stopou)–www.fbi.gov.

V České republice je takovým vnitřním předpisem „Pokyn ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009 ze dne 1. 7. 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie“ nebo pro státní zástupce doporučující „Výkladové stanovisko NSZ č. 10/1995 Sb. v. s. NSZ“. Pokud takové pokyny nebo stanoviska existují, je téměř pravidlem, že se stávají jedním z kritérií hodnocení identifikace ze strany soudu, i když nemají povahu obecně závazného právního předpisu.

Vývoj metod vědeckého zkoumání tzv. pachových stop

Přestože se způsoby provedení metody pachové identifikace v detailech v různých zemích odlišují, jedno mají společné – cílem je určit, že individuální pach podezřelého/obviněného se nachází na místě činu nebo na věcech, které se spácháním činu skutkově souvisejí. Často namítanou slabinou tohoto důkazního prostředku je údajná nemožnost ověření výsledků pomocí vědeckých metod.¹⁹⁾ Jde především o to, zda tzv. pachová stopa je vhodná a způsobilá pro individuální identifikaci lidského jedince, jaké má tato stopa vlastnosti, je-li technickými prostředky zjištělná a zda je cvičený pes schopen tuto stopu identifikovat.²⁰⁾

Zkoumání míry způsobilosti vybraných psů identifikovat jednotlivce prostřednictvím pachové stopy, kterou tento zanechal na určitém místě nebo předmětu, se odborníci i vědci věnují desítky let.²¹⁾

Ústav analytické chemie Fakulty chemicko-inženýrské Vysoké školy chemicko-technologické v Praze za podpory Ministerstva vnitra ČR provádí od září 2014 vědecký výzkum²²⁾, jehož cílem bylo a je zkoumání molekulové podstaty tzv. *lidské pachové signatury*, o které se věří, že je pro lidského jedince jedinečná, časově stálá a kterou cvičený pes umí jednoznačně rozpoznat. Výzkum je zcela unikátní, protože molekulové složení aktivní lidské pachové signatury nebylo v odborné literatuře dosud diskutováno. Při výzkumu byla potvrzena existence skupiny molekul obsažených v pachové stopě člověka, která má vlastnosti aktivní pachové signatury. Bylo zjištěno, že tento soubor molekul je chemicky velmi stabilní a samotné molekuly mají relativně malou těkavost, což odpovídá zkušenostem kriminalistů. Tyto molekuly se podařilo oddělit od ostatních molekul pachového vzorku, přičemž pomocí speciálně cvičených psů bylo prokázáno, že oddělená skupina molekul umožňuje jednoznačnou identifikaci člověka.

Provedené pokusy ukazují, že čichový orgán psů je na molekuly pachové signa-

¹⁹⁾ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 394/97 ze dne 4. 3. 1998 a nález sp. zn. II. ÚS 418/99 ze dne 3. 8. 2000.

²⁰⁾ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2003, sp. zn. 4 Tz 107/2002.

²¹⁾ Např. Straus, J., Kloubek, M. Kriminalistická odorologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010; Krejčí, Z., Klimus, F. Krajiníková, M. Pachová stopa ve světle výsledků experimentálních prací – studie k dosavadním zjištěním. Kriminalistický sborník č. 5/2014, 1–2/2015; ze zahraničních zdrojů např. Prada, P., Kenneth B. S., Furton, G. Human Scent Detection: A Review of its Developments and Forensic Application. *Revista de Ciencias Forenses* 1(2), 2008, s. 81–87; Schoon, G. A. A. Scent Identification Line-Ups Using Trained Dogs in the Netherlands. *Problems of Forensic Sciences*, č. 47, 2001, s. 175–183; či přehled vědecké literatury Blom, M. Use of Dogs as Odour Detectors. Uppsala: Swedish University of Agricultural Science, Faculty of Veterinary Medicine and Animal Science, 2013; Schüller, Ch., Püschel, K. Faszinosum Spürhunde, Forschungsergebnisse aus dem Institut für Rechtsmedizin der Universität Hamburg. Hamburg: Dr. Kovač, 2014; a mnohé další.

²²⁾ Projekt VF20142015036 – Pachová signatura (2014–2015, MV0/VF)

tury o několik řádů citlivější než současné možnosti instrumentální chemické analýzy. Nicméně výsledky dosavadního výzkumu pachové stopy ukazují, že olfaktorická identifikace pachatele podle pachové stopy nalezené na místě činu je principiálně možná. Taková objektivní identifikace jako případný důkaz by zřejmě měla větší váhu u soudu, než je tomu v případě použití psa. Avšak aby toto bylo možné, je nezbytné radikálně změnit metodiku odběru pachové stopy, přičemž pouhá výměna sorpční textilie za čistší nemusí být pro chemickou analýzu dostatečná.²³⁾

4. OBECNÉ PODMÍNKY ÚSTAVNĚ KONFORMNÍHO POUŽITÍ METODY PACHOVÉ IDENTIFIKACE V TRESTNÍM ŘÍZENÍ, POŽADOVANÉ NÁLEZEM ÚSTAVNÍHO SOUDU **Povaha důkazního prostředku**

Ústavní soud se podmínkami pro použitelnost metody pachové identifikace v minulosti již zabýval, a to v souvislosti s právem na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny) a ve své rozhodovací praxi použití pachových stop jako nepřímého nebo také podpůrného důkazu připouští, resp. obecnou věrohodnost samotného důkazu pachovou zkouškou nezpochybňuje. Stejně tak ale připomíná, že na základě tohoto důkazu je obecně možno dospět pouze k závěru, že se určitá osoba v blíže neurčené době s největší pravděpodobností nacházela na určitém místě. Nelze tedy pouze z něj jednoznačně a bez důvodných pochybností dovodit, že se taková osoba dopustila trestného činu, který se na daném místě stal.²⁴⁾

Na sejmutí pachové stopy, jehož cílem je získání objektivně existujících důkazů pro forenzní vyšetření a které nevyžaduje aktivní jednání obviněného či podezřelého, ale toliko strpění jeho provedení, nelze pohlízet jako na úkon, jímž by byl obviněný či podezřelý donucován k ústavně nepřipustnému sebeobviňování.²⁵⁾

Výsledek metody pachové identifikace je typickým nepřímým důkazem, který potvrzuje skutečnost, že se určitá fyzická osoba dostala do kontaktu s předmětem, z něhož byla stopa sejmuta, nikoli že určitá osoba přímo spáchala trestný čin. Musí tedy existovat další skutečnosti, které vytvoří uzavřený řetěz důkazů, resp. nesmí existovat žádná jiná reálná možnost, že by se činu mohl dopustit někdo jiný než osoba obviněná. Jinak řečeno, aby důkaz pachovou identifikací byl dostačující, je třeba, aby tento důkaz nebyl pro uznání viny důkazem jediným, osamoceným.

Pro použitelnost důkazu metodou pachové identifikace má velký význam například i to, zda byly stopy sejmuty a uchovány řádně, zda nedošlo k jejich záměně nebo k tzv. přenosu²⁶⁾ a zda nedošlo k nepřipustné manipulaci při ztotožňování stopy.²⁷⁾

Přezkoumání tohoto důkazu by mělo být v případě pochybností provedeno pomocí kontrolního znaleckého posudku z oboru kriminalistika, odvětví kriminalistická odologie, jehož předmětem by bylo odborné vědecké vysvětlení samotné metody pachové

²³⁾ Urban, S. a kol. Molekulová skladba pachové signatury člověka, rukopis pro časopis Kriminalistika 2016.

²⁴⁾ Např. rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 394/97, sp. zn. II. ÚS 418/99, sp. zn. IV. ÚS 10/02, sp. zn. II. ÚS 90/04, sp. zn. II. ÚS 2168/07 a sp. zn. II. ÚS 3094/08.

²⁵⁾ Stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl.ÚS-st. 30/10 ze dne 30. 11. 2010 (č. 439/2010 Sb.).

²⁶⁾ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2003, sp. zn. 4 Tz 107/2002.

²⁷⁾ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2008, sp. zn. 3 Tdo 1207/2008; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 9. 2015, sp. zn. 6 Tdo 194/2015; nálezy Ústavního soudu ze dne 9. 6. 2003, sp. zn. IV. ÚS 10/02.

vé identifikace a jejích konkrétních výsledků ve vztahu ke způsobu odběru pachových stop a pachových vzorků v návaznosti na jednotlivé interní policejní předpisy k závaznému postupu při takových úkonech a postup v konkrétní situaci.²⁸⁾ Lze dodat, že pro obor kriminalistická odorologie jsou v současné době k dispozici tři znalci, zapsaní v seznamu znalců.

Jako jedno z obecných kritérií pro hodnocení nepřímého důkazu slouží rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Barberá, Messequé a Jabardo v. Španělsko* z roku 1988, A-146 (*in dubio pro reo*).

Specifické podmínky sejmutí a uchování pachových stop a provedení důkazu pachovou stopou

Ústavní soud ve své judikatuře akceptuje a podporuje obezřetný přístup obecných soudů²⁹⁾ k okolnostem, za kterých nepřímý důkaz cestou pachové identifikace byl opatřen, zajištěn a proveden, a vyžaduje, aby soudy těmito okolnostem v rozhodnutích věnovaly odpovídající pozornost.³⁰⁾

Ve světle shora uvedených úvah a judikatury Ústavní soud považuje za ústavně konformní následující požadavky na metodu pachové identifikace:

- a) Metoda pachové identifikace musí být provedena nejméně za použití standardů vyplývajících z „Pokynu ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009 ze dne 1. 7. 2009“ a současně musí reflektovat aktuální poznatky vědeckého zkoumání této metody. Při hodnocení důkazního významu výsledků pa-

chové identifikace je třeba se zabývat především tím, zda kriminalistický technik a policejní psovod, kteří se na identifikaci podíleli, splňují kvalifikační předpoklady nezbytné pro výkon této činnosti a zda použitý služební pes absolvoval předepsaný výcvik, eventuálně potřebné přezkoušení způsobilosti identifikovat pachové stopy, případně jaké byly jeho dosavadní statistické výsledky v úspěšnosti identifikace, zda metoda pachové identifikace použitá v konkrétním případě respektuje podmínku, aby stopy byly sejmuty a uchovány řádně, aby nedošlo k jejich záměně nebo k tzv. přenosu pachu či k nepřipustné manipulaci při ztotožňování stopy.

Přezkoumání správnosti provedení metody pachové identifikace by mělo být v případě pochybností provedeno pomocí kontrolního znaleckého posudku z oboru kriminalistika, odvětví kriminalistická odorologie.

Sejmutí pachové stopy bude zpravidla neodkladným a často i neopakovatelným úkonem podle § 160 odst. 4 trestního řádu, provedeným především ve stadiu před zahájením trestního stíhání.

Při sejmutí a identifikaci pachové stopy obviněného po zahájení trestního stíhání je za účelem minimálního dohledu nad provedením tohoto úkonu nezbytná přítomnost obhájce obviněného, případně státního zástupce (§ 165

²⁸⁾ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25. 10. 2011, sp. zn. 6 To 95/2011.

²⁹⁾ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 1999, sp. zn. 8 Tz 44/1999.

³⁰⁾ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2168/07 ze dne 30. 4. 2008.

odst. 3 trestního řádu); přítomnost těchto osob nesmí mít nežádoucí vliv na nerušené, resp. objektivní provedení tohoto úkonu.

- e) Na sejmutí srovnávací pachové stopy, jehož cílem je získání objektivně existujících důkazů pro forenzní vyšetření a které nevyžaduje aktivní jednání obviněného či podezřelého, ale toliko strpění jejich provedení, nelze pohlížet jako na úkon, jímž by byl obviněný či podezřelý donucován k ústavně nepřijatelnému sebeobviňování.
- f) O úkonech (sejmutí, uchování a ztotožnění) musí být vyhotoveny protokoly ve smyslu § 55 odst. 1 trestního řádu; v případě, vzniknou-li pochybnosti o průběhu těchto úkonů, je třeba opatřit vysvětlení (§ 158 odst. 3 trestního řádu) nebo výpověď (§ 101 trestního řádu) osoby, která úkon prováděla nebo se jeho provedení účastnila. Za účelem vyloučení pochybností o správnosti identifikace je vhodné provedení obrazového záznamu průběhu tohoto úkonu.
- g) Důkaz metodou pachové identifikace je nepřímým důkazním prostředkem, který jako jediný k uznání viny trestným činem zpravidla nepostačuje.

5. APLIKACE KRITÉRIÍ PŘÍPUSTNOSTI DŮKAZU PACHOVOU STOPOU V POSUZOVANÉ KAUZE

V posuzovaném případě bylo zajištěných, uchovaných a individuálně identifikovaných pachových stop stěžovatele na místě činu celkem šest a na věcech nalezených nebo jinak zajištěných později mimo terito-

rium přímého spáchání činu dalších sedm, včetně oděvu a těla poškozeného. Ve spisovém materiálu byly zařazeny protokoly o odběru otisků pachových stop (a protokoly o ohledání místa činu) a také o odběru pachového (srovnávacího) vzorku osoby stěžovatele. Součástí spisu byla také odborná vyjádření (včetně grafických záznamů) o vyhodnocení otisků pachových stop.

Metoda pachové identifikace byla v řízení před zahájením trestního stíhání použita vůči desítkám osob, u nichž byla policejním orgánem v rámci vyšetřovacích verzí shledána možná souvislost se spácháním předmětného trestného činu, a to včetně příslušníků rodiny poškozeného. Snímání pachových stop, jejich uložení a identifikace byly provedeny školeným policejním personálem a k identifikaci byli využiti psi, kteří absolvovali předepsaný výcvik. Byli použiti dva psi (fenky Kora a Gabi) přitom tak, že se nepravdělně při identifikaci jedinců střídali.

Za účelem objektivního odborného posouzení uvedené činnosti byl vypracován znalecký posudek, který podal znalec zapsaný v seznamu znalců Městského soudu v Praze v oboru kriminalistická odorologie. Znalec soudu vysvětlil podstatu a správný způsob provedení metody pachové identifikace, učinil v posudku i konkrétní výhrady k postupu policie, na které bylo následně příslušnými orgány Policie ČR reagováno. Posudek byl znalce doplněn, znalec byl v přítomnosti obhájce stěžovatele k provedené identifikaci vyslechnut, stranám byla v hlavním líčení poskytnuta možnost nechat soudem znalce předvolat a klást mu doplňující otázky. Závěry znalce a následné vysvětlení příslušných úředních osob, které pracovaly s pachovými stopami, jakož i protokoly o odběru pachových stop (provedené od okamžiku ohledání činu několik dnů po jeho spáchání postupně s různým časovým odstupem jako neodkladné a neopakova-

telné úkony) a protokoly o provedení srovnávací identifikace různými služebními psy výsledky identifikace nevyvrátily. Úkony byly provedeny jako neodkladné a ve většině reflektují a i překračují minimální požadavky na snímání, uchování a identifikaci pachové stopy, jak je vyžaduje zmíněný interní předpis Policejního prezidia.

S ohledem na to, že výsledky metody pachové identifikace mohou být jen nepřímým důkazem, ze kterých zpravidla není možné vytvořit uzavřený důkazní řetězec, bylo ve věci stěžovatele důležité, že tyto výsledky nezůstaly osamoceným důkazem, ale pouze doplnily skutkový stav založený také na jiných důkazných prostředcích.

Jestliže učiněné skutkové závěry byly ve svém celku dostatečně důkazně podložené, pak nebylo místo pro námitku, že soudy nepřihlížely k zásadě *in dubio pro reo*.

Ústavní soud v této konkrétní věci uzavřel, že podmínky, za kterých by obecnými

soudy uplatněný výklad a aplikace práva, resp. vedení trestního procesu překročily hranice ústavnosti, v dané věci splněny nejsou. Nebylo možno dovodit ani excesivní odklon od zákonných zásad, ovládajících postupy obecných soudů v řízení ani od pravidel ústavnosti, traktovaných v judikatuře Ústavního soudu. Stěžovateli se zásah do ústavně zaručených základních práv nebo svobod doložit nezdařilo.

Ústavní soud poté, co v tomto případě s ohledem na povahu věci provedl širší ústavní hodnocení metody pachové identifikace, ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu nálezem zamítl jako nedůvodnou.

Klíčová slova: trestný čin, volné hodnocení důkazů, přímý a nepřímý důkaz, přípustnost důkazu, kriminalistická odorologie, odorologická expertiza, služební pes, metoda pachové identifikace, pachová stopa, sejmутí, uchování stopy, identifikace vzorku, lidská pachová signatura.

FENYK, J.

Metoda pachové identifikace v judikatuře Ústavního soudu

Souhrn

Metoda pachové identifikace je judikaturou obecných soudů i Ústavního soudu považována za přípustný způsob opatření, zajištění a vyhodnocení pachové stopy jako důkazu v trestním řízení. Pachová stopa je nepřímým důkazem, proto sama k uznání viny zpravidla nepostačuje. Ústavní soud provedl reprezentativní výběr států, které tuto metodu používají, přihlédl i k rozhodovací praxi a vědeckému zkoumání této metody v zahraničí i v domácím prostředí a vyslovil podmínky, za nichž je použití metody pachové identifikace pro účely trestního řízení ústavně konformní.

FENYK, J.

The method of scent identification in the judicature of the Constitutional Court

Summary

The judicature of general courts of justice as well as the Constitutional Court considers the method of scent identification an admissible form of obtaining, securing and evaluating a scent trace as evidence in a penal proceeding. A scent trace represents indirect evidence and is therefore usually not sufficient on its own for confirming guilt. The Constitutional Court has carried out a representative selection of countries, which use this method, taking into account the decision practice and scientific research of this method abroad and in the Czech environment, stating conditions, under which the use of the scent identification method is in accordance with the constitution for the purposes of a penal proceeding.

FENYK, J.

Die Methode der Geruchidentifikation in der Judikatur des Verfassungsgerichts

Zusammenfassung

Die Methode der Geruchidentifikation betrachtet die Judikatur der allgemeinen Gerichte sowie des Verfassungsgerichts als eine zulässige Maßnahmeart der Sicherung und Auswertung der Geruchspur als Beweises im strafrechtlichen Verfahren. Die Geruchspur gilt als indirekter Beweis und ist deshalb in der Regel zur Zuerkennung der Schuld allein nicht ausreichend. Das Verfassungsgericht stellte eine repräsentative Auswahl von Staaten auf, die von dieser Methode Gebrauch machen, es berücksichtigte ebenfalls die Entscheidungspraxis sowie die wissenschaftliche Erforschung dieser Methode im Aus- und Inland und führte die Bedingungen auf, unter denen der Gebrauch der Methode der Geruchidentifikation für die Zwecke des strafrechtlichen Verfahrens verfassungskonform ist.

